

• ЗІБРАННЯ ТВОРІВ •

О Р Х А Н

ПАМУК

МЕНЕ НАЗИВАЮТЬ
ЧЕРВОНИЙ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2022

Присвячується
Рюї

...Ви вбили людину,
та (ще й) сперечалися про це між собою.
Коран, сура¹ «Корова», аят² 72

Сліпий та зрячий — одне одному не рівня.
Коран, сура «Янголи», аят 19

Аллахові належать і Схід і Захід.
Коран, сура «Корова», аят 115

---

¹ Сура — розділ Корану.

² Аят — вірш Корану.

1. Я — мрець

Тепер я мрець, труп на дні колодязя. Вже збігло чимало часу, як з мене вилетів мій останній подих, моє серце давно перестало битись, але, крім падлюки-вбивці, ніхто не знає, що зі мною трапилось. А він, мерзотник і паскуда, аби повністю переконатися, що вбив мене, прислухався до мого дихання, перевірів пульс, потім садонув ногою по нирках, притяг до колодязя й кинув униз. Коли ж я впав у колодязь, мій череп, уже розтروщений каменюкою, рознесло на шматки, розчавлені чоло, обличчя й щоки просто зникли, кістки попереламувались, рот заюшило кров'ю.

Ось уже чотири дні я не повертаюся додому. Мене шукають дружина та діти. Дочка виплакала всі сльози, стоїть геть виснажена й дивиться на ворота. До воріт та шляху прикута поглядами вся сім'я.

Хоча чи справді вони мене виглядають — таки й не знаю. От лихо! Може, досі звикли, що мене нема й не буде. Адже, коли людина перебуває тут, їй здається, що життя, з яким вона розпрощалася, плине, як і колись. До мого народження був нескінченний час. А по смерті настає час вічний,

якому немає кінця-краю. За життя про це не думалося: жив собі у світлі поміж темрявами двох часів.

І був щасливий, виявляється, був щасливий, нині усвідомлюю: я виконував найкращі розписи в майстерні нашого падишаха, і за хистом не було мені рівних. На стороні моє ремесло давало мені дев'ятсот акче в місяць. Що й казати, коли про це згадуєш, смерть здається ще нестерпнішою.

Займався я лише розписом та позолотою — прикрашав береги сторінок у книжках та розмальовував їхні рамки барвистими листочками, віттям, ружами, квітами, птахами, а ще — кучерявими хмарами в китайській манері, переплетеним листям, розмаїтими лісами, де причаїлися газелі, а ще були там і галери, й падишахи, й дерева, й палаци, й скакуни, й мисливці... Раніше я вряди-годи розписував тарілки, іноді затилля дзеркал чи ложки, а то — стелі вілл на Босфорським узбережжі, а то скрині... Вже останні роки працював тільки над розписом книжок, адже падишах щедро платив за них. І тут, на «тому» світі, я не сказав би, що гроші в житті геть нічого не важать. Навіть по смерті людина знає, чого варті гроші. Довідавшись про таке диво, що розмовляю мертвий, я знаю — ви подумаєте: «Годі тобі базікати про свої колишні заробітки. Краще розкажи, як воно там? Що там після смерті, де зараз твоя душа? Які рай та пекло, що ти там бачиш? Що воно таке — смерть, чи палає твоя душа?»

Ваша правда. Сам розумію, як цікаво живим дізнатися про потойбічне. Чув колись історію про одного такого цікавого, що розгулював на полі битви, залитому кров'ю... Кажуть, цей чоловік вештався із думкою віднайти серед

поранених, які конали в муках, когось, хто помер і воскрес, і почути від нього про таємниці потойбічного світу, а вої Тимура прийняли того чоловіка за ворога й один із них розрубав його навпіл ударом меча; от він і подумав, що люди на тому світі пополам діляться.

Нічого подібного. Можу навіть сказати, що душі, розділені на землі, тут збираються докупи. Але всупереч усім невірним, безбожникам та богохульникам, котрі скачуть на повіді в шайтана, — і на тому світі люди вдячні Богові. Доказом є мій голос звідси. Так, я помер, але самі бачите — не канув у небуття. З іншого боку, мушу зізнатися — не знайшов я того, про що мовиться в Куран-и Керімі¹: ані золотих і срібних райських палаців, з-попід яких витікають ріки, ані широколистих дерев із соковитими плодами, ані незайманих красунь. Хоча чудово пам'ятаю, як за життя частенько, не без задоволення, змальовував в уяві великооких райських гурій, про які говориться в сурі Вакіа². І, звісно, зовсім не бачив я чотирьох рік, наповнених замість води молоком, вином, сиропом та медом, про які солодко пише вже не Куран-и Керім, а неперевершені мрійники на зразок Ібн аль-Арабі³.

Правду кажучи, треба прояснити: йдеться особисто про мене. Не хочу позбавляти віри тих багатьох, котрі живуть

---

¹ Коран.

² П'ятдесят шоста сура Корану («Ті, що падають»).

³ *Ібн аль-Арабі* (1165—1240) — арабський філософ-містик, видатний поет суфійського спрямування. Послідовники Ібн аль-Арабі називали його Великим учителем та Сином Платона. Через свої суфійські погляди й твори (близько 300) Ібн аль-Арабі ввійшов в історію як одна з найбільш суперечливих постатей мусульманського Середньовіччя.

надіями та маревами того світу. Кожен мусульманин, бодай трохи обізнаний у питаннях життя після смерті, погодиться, що будь-хто, так само позбавлений спокою, як і я, навряд чи здатний побачити райські ріки.

Якщо коротко: я — відомий у колі майстрів живопису як Заріф-ефенді — помер, проте не був похований. Ось чому душа не змогла цілком розлучитися з тілом. Хоч би де вони були, рай чи пекло, аби наблизитися до них, спершу треба звільнитися від тілесної скверни — така моя доля. Це особливе становище, в яке міг би потрапити хто завгодно, невимовно ятрить мене. Ні, я не відчуваю розтрощеного на шматки черепа, не відчуваю й того, що половина тіла в ранах і переломах гние в холодній як лід воді, проте з ніг до голови мене пронизує біль душі, яка прагне покинути тіло. Так, ніби цілий світ проник у моє єство й починає стискатися всередині. Цю скутість можна порівняти хіба що з шаленим відчуттям простору, подоланим у мить смерті. Тільки-но мій череп розтрощило каменюкою, я збагнув: мерзотник хоче мене вбити, але я не міг повірити, що-таки вб'є. Сповнений надій, скромно існуючи між майстернею й домом, я не зумів нічого такого передбачити. Я жадібно вчепився за життя руками, кігтями й зубами, кусаючи того падлюку. Ще багато чого я переніс, та не хочу вам надокучати своїми скаргами. Коли, прибитий горем, усвідомив, що помру, моє серце охопило неймовірне відчуття безмежжя. З ним я пережив хвилину переходу в потойбіччя: прибуття сюди було плавним-плавним, наче споглядання себе вві сні. Останнє, що побачив, — це бруднющі, обліплені снігом чоботи паскуди-вбивці. Немов засинаючи, я заплющив очі й тихо відійшов.

Зараз я нарікаю не на те, що зуби в скривавленому роті посипалися як горох, не на понівечене до невпізнання обличчя, не на те, що тіло валяється на дні колодязя, а нарікаю на те, що мене досі вважають живим. Ті, кому я дорогий, гадають, ніби десь у підворіттях Стамбула я мучуся якимись дурницями або навіть занадився до іншої жінки, й завдають мені цими думками нестерпних душевних мук. Швидше б вони знайшли моє тіло, здійснили намаз і поховали мене. Проте поки не розшукають оту гадину, зятяте: хай навіть захоронять мене в найпишнішій могилі, я чекатиму, поки його спіймають, і без спочину перевертатимусь у ній, а вас усіх спокушу невір'ям. Знайдіть байстрюка, який став душогубом, і тоді я сповна розповім вам про все, що побачу на тому світі! Але спійману сволоту мусите піддати тортурам лещатами — не поспішаючи, з хряскотом зламати йому вісім-десять кісток, бажано з грудної клітки; згодом слід повисмикувати йому по волосинці оте бридке й засалене волосся, проколюючи шкіру на черепі шпичцями, що їх кати виготовили для такої справи, тим самим змушуючи його нестямно волати.

Хто мій душогуб, до кого проймаюся гнівом, чому несподівано він убив мене? Дізнайтеся про все. Кажете: у світі безліч зарізяк, не вартих ламаного мідяка? В такому разі я вас попереджаю: за моєю смертю криється мерзенна загроза нашим звичаям, релігії, уявленням про світ. Розплющіть свої очі: дізнайтеся, за що мене вбито ворогами ісламу, ворогами життя, яким ми живемо і в яке віримо, і за що одної днини можуть убити вас. Раз у раз справджується сказане великим проповідником Нусре-

том-ходжею¹ з Ерзурума², чиї слова я слухав зі слізьми на очах. Навіть якщо скласти книгу про наші злощастя, то їх не відтворити наймайстернішому художнику. Подібно до Куран-и Керіму — боронь Боже зрозуміти неправильно, — могутня сила такої книги теж у тому, що її неможливо прикрасити малюнками. Сумніваюся, що ви бодай здогадуєтесь про це.

Знаєте, ще учнем я також боявся реальних голосів звідтіля, проте не звертав на них уваги й насміхався над подібними речами. А закінчилося все на дні колодязя. Таке може випасти й на вашу долю — пильнуйте! Коли добряче розкладуся, ймовірно, виявлять моє тіло через сморід — нічого й не лишається мені, окрім цієї надії та ще мрій про муки, яких зазнає негідник-убивця від котрогось із моїх благодійників.

2. Моє ім'я — Кара³

Ніби сновида, повернувся я через дванадцять років до Стамбула, де народився й виріс. Кажуть, земля тягне в могилу, мене теж сюди тягла смерть. Тільки-но я прибув до міста, мені здалося, що існує лише вона — смерть. Згодом я зустрівся й з коханням, однак спершу з приїздом до Стамбула оте почуття любові було для мене чимось далеким і забутим, як і спомини про саме місто. Дванадцять років

---

¹ *Ходжа (тур., пер.)* — а) учитель, наставник; б) те ж саме, що й мулла (служитель релігійного культу в ісламі).

² *Ерзурум* — місто на північному сході Анатолійського півострова.

³ *Кара* — чорний (тур.).

тому я закохався тут у свою сестру в перших по матері, тоді ще дитину.

Тільки чотири роки опісля, покинувши Стамбул і мандруючи безкраїми степами, засніженими горами та сумними містами Персії, розвозячи листи та збираючи податки, я відчув, що поступово починаю забувати дитяче личко дівчини. Охоплений тривогою, докладав усіх зусиль, щоб його пригадати. Та я зрозумів: хоч би як сильно ви любили, кохане обличчя, яке довго не бачиш, із часом забувається. На шостому році своєї служби на Сході в паші, поміж секретарів та подорожніх, я вже знав: риси, витворені моєю уявою, не є лицем стамбульської любові. Вони — оманливі спомини. На восьмому році розлуки, ще дужче забувши обличчя, я зрозумів: воно вимальовується мені щораз поіншому. Повернувшись до рідного міста через дванадцять років, тридцятишестирічним, я болісно усвідомив: образ коханої давно мені невідомий.

За цей час померло багато друзів, родичів, знайомих із мого махалле¹. Я прийшов на кладовище з видом на Халіч² і помолився за своїх маму, дядьків по батьковій лінії. Запах сльотавої землі перемішався зі спогадами; хтось розбив глек біля маминої могили. Побачивши черепки, я чомусь почав плакати. Чому плакав, не знаю: чи за небіжчиками, чи через те, що — дивна річ — за плечима стільки літ, а я все ще живий, а може, навпаки, плакав, бо відчував, що моя життєва дорога добігає кінця. Мляво посипав рідкий сніг. Я втупився у сніжинки, які пурхали в повітрі на всі боки,

---

¹ *Махалле* — куток (*тур.*).

² *Халіч* — затока Золотий Ріг.

й поринув у думки про те, що загубив свій шлях у лабіринтах незбагненності життя. Раптом я помітив, як із темного закутка кладовища на мене дивиться чорний пес.

Сльози перестали литись, я втерся. Подививсь, як чорний пес привітно махає хвостом, і покинув цвинтар.

Згодом осів у махалле, винайнявши кімнату в будинку, де колись мешкав батьків родич. Жінка, господиня дому, вважала мене схожим на власного сина, вбитого на війні сефевідськими¹ вояками. Вона мала наводити лад у домі й готувати їжу.

Я наче тимчасово прибув до якогось арабського міста на краю світу, а не повернувся до Стамбула. Й, ніби чужинець, котрий цікавиться, що воно за місто, довго-предовго блукав вулицями. Чи вони справді повужчали, чи так мені здавалося? В деяких місцях, на вуличках, затиснутих поміж будинків, які вишикувались один навпроти одного, я мусив просуватися, обтираючи стіни й двері, аби не наштовхнутись на нав'ючених коней. І багатіїв побільшало. Чи мені таки здавалося? Впав у вічі розкішний екіпаж, якого я не бачив ані в Аравії, ані в Персії. Він був запряжений баскими кіньми й схожий на фортецю. Тут же, на майдані Чемберліташ², в гущі гидкого смороду, що напливав із Тавукбазару, я здивав тісні гурти нахабних жебраків у лахмітті. Один, сліпий, немов прилип поглядом до летючих сніжинок і посміхався.

---

¹ *Сефевіди* — династія шахів Ірану (1502—1736). Найвідоміші представники: Ізмаїл I (засновник династії), Аббас I.

² *Майдан Чемберліташ* — майдан у старій частині Стамбула, де стоїть однойменна колона, споруджена на початку IV ст. на честь візантійського імператора Константина Великого.

ЗМІСТ

1. Я — мрець	4
2. Моє ім'я — Кара	9
3. Я — пес	17
4. Про мене скажуть — убивця	24
5. Я — ваш Еніште	34
6. Я — Орхан	43
7. Моє ім'я — Кара	48
8. Моє ім'я — Естер	54
9. Я — Шекюре	59
10. Я — дерево	71
11. Моє ім'я — Кара	77
12. На мене кажуть — Келебек	93
13. На мене кажуть — Лейлек	104
14. На мене кажуть — Зейтін	113
15. Моє ім'я — Естер	124
16. Я — Шекюре	130
17. Я — ваш Еніште	137
18. Про мене скажуть — убивця	145
19. Я — монета	154
20. Моє ім'я — Кара	160
21. Я — ваш Еніште	166
22. Моє ім'я — Кара	172
23. Про мене скажуть — убивця	179
24. Моє ім'я — Смерть	186

25. Моє ім'я — Естер	191
26. Я — Шекюре	201
27. Моє ім'я — Кара	221
28. Про мене скажуть — убивця	229
29. Я — ваш Еніште	244
30. Я — Шекюре	263
31. Мене називають Червоний	275
32. Моє ім'я — Шекюре	280
33. Моє ім'я — Кара	287
34. Я — Шекюре	305
35. Я — кінь	322
36. Моє ім'я — Кара	327
37. Я — ваш Еніште	340
38. Я — майстер Осман	347
39. Моє ім'я — Естер	358
40. Моє ім'я — Кара	366
41. Я — майстер Осман	372
42. Моє ім'я — Кара	396
43. На мене кажуть — Зейтін	412
44. На мене кажуть — Келебек	415
45. На мене кажуть — Лейлек	418
46. Про мене скажуть — убивця	421
47. Я — шайтан	434
48. Я — Шекюре	440
49. Моє ім'я — Кара	445
50. Ми — мандрівні дервіші	464
51. Я — майстер Осман	468
52. Моє ім'я — Кара	493
53. Моє ім'я — Естер	518
54. Я — жінка	537
55. На мене кажуть — Келебек	544
56. На мене кажуть — Лейлек	562
57. На мене кажуть — Зейтін	575
58. Про мене скажуть — убивця	588
59. Я — Шекюре	624